

Андрій ГРИЦЕНКО,
orcid.org/0000-0002-9107-1394
кандидат педагогічних наук, докторант
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна) grikand@ukr.net

ДОСВІД СТВОРЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО ПІДРУЧНИКА З ІСТОРІЇ

У поданій статті автором проаналізовано основні теоретичні положення та практичний досвід використання мультимедійних підручників у процесі навчання майбутніх учителів історії. Однак було визначено, що питання використання мультимедійних підручників з історії у закладах загальної середньої та вищої освіти досліджено в науці ще недостатньо. Тому метою нашої статті стало дослідження питання умов, принципів та досвіду використання мультимедійних підручників з історії у процесі підготовки майбутніх учителів історії у закладах вищої педагогічної освіти.

Автором статті також було представлено досвід створення мультимедійного підручника з історії України. Він забезпечує вивчення одного із важливих розділів вітчизняної історії періоду XVIII століття (1708–1783 рр.). Також визначено мету та основні завдання цього курсу: оволодіння історією України нового часу, формування розуміння спільних і окремих закономірностей перебігу історичного процесу та взаємовідносин, методології підходу до оцінки історичних джерел; вивчення особливостей розвитку України в означений період із з'ясуванням впливу історичного розвитку на сьогодення тощо.

Структура мультимедійного підручника включає в себе декілька розділів, які відкриваються на сторінці меню (змісту): тексти лекцій; глосарій; іменний покажчик та біографії відомих історичних діячів; перелік відео з теми; мультимедійні презентації; тестування студентів.

Крім того, звернено увагу, що мультимедійний підручник з історії відповідає найважливішим принципам: загальнодидактичним, специфічним для електронних навчальних засобів та специфічними саме для навчальних засобів з історії України. З огляду на це автор дійшов висновку, що використання мультимедійного підручника крім традиційних дидактичних принципів передбачає реалізацію і специфічних дидактичних принципів мультимедійності, інтерактивності й гіпертекстовості, які зумовлені використанням переваг сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій під час аудиторного та самостійного навчання студентів.

Ключові слова: мультимедійні навчальні засоби, історія, майбутні учителі, мультимедійні видання, електронні енциклопедії, віртуальні музеї, електронні навчальні видання, інформаційно-довідкові видання.

Andriy HRYTSENKO,
orcid.org/0000-0002-9107-1394
Candidate of Pedagogical Sciences,
Doctoral Candidate
National Pedagogical Dragomanov University
(Kyiv, Ukraine) grikand@ukr.net

EXPERIENCE IN CREATING A MULTIMEDIA TEXTBOOK ON THE HISTORY

In this article the author analyzes the basic theoretical principles and practical experience of using multimedia textbooks in the process of teaching future history teachers. However, it has been determined that the use of multimedia history textbooks in general secondary and higher education institutions has not yet been explored in science. Therefore, the purpose of this article was to investigate the conditions, principles, and experiences of using multimedia history textbooks in the preparation of future history teachers in higher education institutions.

The author of the article also presented the experience of creating a multimedia textbook on the history of Ukraine. It provides a study of one of the important chapters of national history of the XVIII century (1708–1783 biennium). It also defines the purpose and main objectives of this course: mastering the history of Ukraine of modern times, forming an understanding of the common and individual patterns of the course of the historical process and relationships, methodology of approach to the evaluation of historical sources; study of the peculiarities of the development of Ukraine in a certain period, with the elucidation of the impact of historical development on the present and so on.

The structure of the multimedia textbook includes several sections that open on the menu (content) page: lecture texts; glossary; name index and biographies of famous historical figures; a list of videos on the topic; multimedia presentations; testing students.

In addition, it is noted that the multimedia textbook on history meets the most important principles: general, specific for electronic learning tools and specific for educational tools in the history of Ukraine. On this basis, the author concluded that the use of multimedia textbook, in addition to the traditional didactic principles, involves the implementation of specific didactic principles of multimedia, interactivity and hypertext, which are due to the use of the benefits of modern information and telecommunication technologies in the classroom.

Key words: multimedia educational tools, history, multimedia publications, electronic encyclopedias, virtual museums, e-learning editions.

Постановка проблеми. У системі формування професійної компетентності майбутніх учителів історії важливе місце займає використання мультимедійних підручників. Методика викладання історії разом із самим навчальним предметом завжди була суттєвим компонентом підготовки вчителів історії, але останнім часом вона набуває особливого значення. Відтак вивчення методично-історичних та суспільно-гуманітарних дисциплін наразі стає надзвичайно актуальним і набуває особливого значення у підготовці вчителів історії. Про це свідчить аналіз чинних навчальних програм з історії у закладах загальної середньої освіти та доводять сучасні наукові розвідки Баханова (2009), Гирича (2010), Пометун (2006), Томаченка (2012) тощо. Відповідно, у освітньому процесі, як під час аудиторної роботи так, особливо, і під час індивідуальної та самостійної роботи, студентами все більше активно використовуються мультимедійні засоби навчання.

Аналіз досліджень. Відповідно, питання застосування мультимедіа технологій у навчальному процесі розглядають дослідники Анісімова (2002), Воронова (2018), Маєр (2001), Казаков (2007), а методичні основи використання засобів мультимедіа на уроці історії вивчають Тележинська (2013), Телуха (2018: 48–50) та багато інших вчених.

В той же час, незважаючи на наявність певних теоретичних здобутків, питання використання мультимедійних підручників у закладах загальної середньої та вищої освіти, зокрема на уроках історії, досліджено в сучасній науці ще недостатньо. Тому аспект їх використання в процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу майбутніми учителями історії потребує подальшого, більш ґрунтовного дослідження.

Мета статті. З огляду на зазначену ситуацію стану наукових досліджень метою цієї статті є дослідження питання умов, принципів та досвіду використання мультимедійних підручників з історії у процесі підготовки майбутніх учителів історії у закладах вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. В умовах особистісно зорієнтованого навчання та упровадження компетентнісного підходу предметно-історична підготовка майбутніх учителів наразі набуває просвітницької спрямованості й вимагає від майбутніх педагогів орієнтації у широкому загальному контексті розвитку суспільства від його минулого до сьогодення. Під час використання дидактичних можливостей навчального курсу в процесі вивчення історії відкриваються великі можливості для упровадження інновацій

і, зокрема, мультимедійних навчальних засобів: електронних посібників та підручників.

Саме для забезпечення сучасного рівня викладання та вивчення відповідного розділу курсу історії України нами були створено мультимедійний навчальний засіб: мультимедійний підручник з історії України «Глухівський період в історії Гетьманщини» (укладачі: кандидат педагогічних наук, докторант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова А. Гриценко та доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії, правознавства і методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка В. Абакумова). Мультимедійний підручник забезпечує вивчення одного із важливих розділів вітчизняної історії, а саме історії, що охоплює період XVIII ст. (1708–1783 рр.). Цей предмет, як нормативна дисципліна циклу професійної та практичної (професійно орієнтованої) підготовки майбутніх учителів історії, вивчається протягом усього їх навчання – з 1-го по 4-й курси (вісім семестрів) бакалаврату у всіх закладах вищої педагогічної освіти України (галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, освітній ступінь «бакалавр»). Спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія). Зокрема, історичний період XVIII ст. вивчається на другому курсі у четвертому семестрі під час змістовного модуля № 4 «Українські землі від початку до 80-х рр. вісімнадцятого століття». Для цього відводиться 32 години, в тому числі – по 6 годин лекційних та практичних, а також 20 годин самостійної роботи студентів.

Метою вивчення курсу є оволодіння історією України нового часу, формування розуміння спільних і окремих закономірностей перебігу історичного процесу та взаємовідносин, методології підходу до оцінки історичних джерел, його ціннісних орієнтацій в організації державного життя, вивчення політичного та соціально-економічного досвіду.

Серед основних завдань курсу з опорою на сучасні наукові досягнення є вивчення особливостей розвитку України в означений період із з'ясуванням впливу історичного розвитку на сьогодення, формування знань про методологічні засади, джерельну базу вітчизняної історичної науки, хід історії під час Глухівського періоду в історії Гетьманщини, оволодіння навичками самостійного отримання знань і науково-дослідницької роботи, бібліографічного оформлення наукового матеріалу тощо.

Розробляючи мультимедійний підручник з історії України, ми виходили із тлумачення цього

поняття як сучасного мультимедійного засобу навчання для закладів вищої освіти, що містить систематизовані предметно-історичні відомості відповідно до навчальної програми з дисципліни «Історія України» з урахуванням сучасних завдань професійної підготовки вчителя історії. Підручник розроблений з використанням усього арсеналу засобів мультимедіа та побудований на загальнодидактичних і специфічних суспільствознавчих принципах, спрямований на розвиток умінь і навичок, які забезпечують формування професійної компетентності студентів (Гриценко, 2019: 18).

Програмним середовищем для мультимедійного підручника є ряд програм Neobook / TurboSite 1.7.1 / EBook Maestro FREE 1.80 / eBooksWriter LITE 2016.40.1.266, а також звукові редактори (Wave lab, Nero Wave Editor, Nero Vision). Підручник, розташований на DVD-диску, вимагає встановлення на комп'ютер, потужність якого відповідає стандартним вимогам.

Мультимедійний підручник складається із кількох розділів, які відкриваються на сторінці меню (змісту): тексти лекцій; глосарій; іменний покажчик та біографії відомих історичних діячів; перелік відео з теми; мультимедійні презентації; тестування.

Лекційний матеріал, відповідно до навчальної програми дисципліни, систематизований за модульним принципом: історико-культурологічний та теоретичний матеріал з історії України XVIII століття розподілений на три змістових модулі та сім тематичних блоків (лекцій): «Глухів – столиця Гетьманщини. «Глухівський період історії» гетьманської України»; «Діяльність гетьмана Івана Скоропадського»; «Гетьманування Данила Апостола (1727–1734 pp.)»; «Правління «Гетьманського

уряду» (1734–1750 pp.)»; «Гетьманування Кирила Розумовського (1750–1764 pp.)»; Друга Малоросійська колегія (1764–1782 pp.)»; «Глухів і Глухівщина в історії культурного життя України».

Усі тексти лекцій оснащені системою гіперпосилань до глосарію (більше сотні статей теоретичних та наукових понять з історії); іменного покажчика (62 персоналії) та до відповідних статей української Вікіпедії, що спрощує пошук необхідної інформації та залучає додаткові навчальні матеріали. Текст лекцій також доповнюється посиланнями на ті чи інші відеосюжети та відеофільми, а також мультимедійні презентації до лекцій з широко представленою аудіо-, відеоінформацією (фрагментами портретів, історичних карт, інших ілюстрацій), а також дидактичного апарату у вигляді розроблених тестових завдань, адаптованих до зовнішнього незалежного оцінювання.

Важливе місце в підручнику посідає вимірювання набутих знань студентів за допомогою: тестування набутих історико-теоретичних знань; перевірки засвоєння відомостей про життя і творчість історичних діячів; з'ясування рівня хронологічної, просторової та інших предметно-історичних компетентностей.

Наприкінці кожної лекції для самоперевірки майбутнім учителям пропонується виконання тестів закритої форми на вибір однієї чи кількох правильних відповідей.

Пропоновані в мультимедійному підручнику тестові завдання використовуються послідовно на різних етапах роботи над матеріалом. Тестування набутих історико-теоретичних знань проводиться після кожної теми (розроблено сім груп тематичних тестових завдань). Таким чином, пройшовши тестування, кожен студент може самостійно перевірити набуті у процесі вивчення історії України теоретичні знання, відстежити рівень сформованості предметно-історичних компетентностей, виявити прогалини в знаннях та усунути недоліки в попередній підготовці.

Отже, розроблений нами мультимедійний підручник з історії відповідає таким найважливішим принципам: загальнодидактичним (науковості, систематичності та послідовності навчання, свідомості, цілеспрямованості, єдності навчання, виховання і розвитку, зв'язку теорії з практикою); специфічним для електронних навчальних засобів (інтерактивності, гіпертекстовості та мультимедійності); специфічним саме для навчальних засобів з історії України

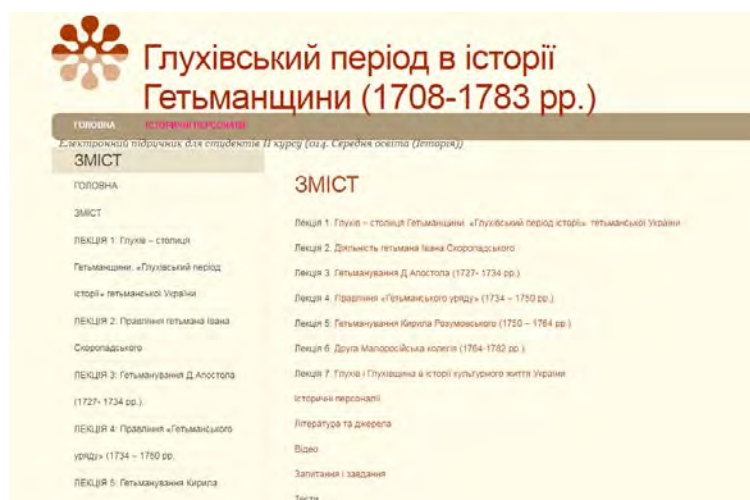

Рис. 1. Зображення сторінки «Зміст» мультимедійного підручника

Позначте логічний ланцюжок, що об'єднує діячів української музичної культури:

- Григорій Савуровра, Іван Палізія, Василь Каліст
- Іван Григорович-Барський, Дмитро Левицький, Степан Ковнір
- Максим Березовський, Дмитро Бортинський, Артемій Ведель
- Данило Самойлович, Василь Боровиковський, Дмитро Бортинський

Оберіть з-поміж названих видів навчальних закладів ті, що працювали у XVIII столітті

- університети
- училища
- колеґіуми
- середні та старші школи

Який стиль, був панівним в архітектурі та літературі на початку XVIII століття?

- лотика
- рококо
- бароко
- ренесанс

Авторами козацько-старшинських літописів були

- Григорій Грабінка
- Самійло Величко
- Роман Ракушка-Романовський
- Савваїдець

Позначте означення, що розкриває значення терміну «козацьке бароко»

- мистецький стиль, який панував в Європі у XVII – XVIII ст.
- визначальний напрям розвитку образотворчого мистецтва й літератури в Європі у XVII – XVIII ст.
- основний напрям розвитку архітектури в Україні у XVII – XVIII ст.
- визначальний напрям розвитку літератури, що панував в Україні у XVII – XVIII ст. й демонстрував особливості творчості досягнень козацької доби

Коли відбулася Полтавська битва?

- 1709 р.
- 1700 р.
- 1710 р.
- 1721 р.

Що з фактів біографії Папа Палуцка не стосується гетьманів?

- брав участь у Північній війні
- був кошовим отаманом
- навчався у Києво-Могилянській академії
- помер в ув'язненні на території Петропавлівської фортеці

Назвіть хронологічні межі діяльності першої Малоросійської колегії

- 1722-1727 рр.
- 1722-1734 рр.
- 1727-1734 рр.
- 1734-1750 рр.

Коли було створено Першу Малоросійську колегію?

- 1720 р.
- 1721 р.
- 1722 р.
- 1723 р.

Хто був керівником Першої Малоросійської колегії?

- Д. Апостол
- П. Ізмаїлов
- С. Величків
- О. Шавковський

Тест завершений!

Всього запитань: 11
Правильних відповідей: 7
Пройти ще раз

Рис. 2. Зображення сторінок з прикладами тестів та варіантами відповідей на питання тесту мультимедійного підручника

(активізації предметно-історичної діяльності; інтеграції традиційних методик навчання історії з інноваційними мультимедійними технологіями) тощо.

Висновки. Таким чином, використання мультимедійного підручника крім традиційних дидактичних принципів передбачає реалізацію таких специфічних дидактичних принципів, як принципи мультимедійності, інтерактивності й гіпертекстовості, які зумовлені використанням переваг сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій. До них слід віднести принцип адаптивності, інтерактивності навчання, розвитку інтелектуального потенціалу студента та забезпечення повноти (цілісності) і безперервності дидактичного циклу навчання.

Завдяки принципу забезпечення повноти (цілісності) і безперервності дидактичного циклу навчання електронний підручник забезпечує можливість виконання всіх ланок дидактичного циклу в межах одного сеансу роботи з інформаційною і комунікаційною технікою. Реалізація названих дидактичних принципів електронних засобів навчання, розроблених на основі об'єктноорієнтованого підходу, забезпечує використання мультимедійного підручника з історії України «Глухівський період в історії Гетьманщини» за рахунок врахування закономірностей інформаційних процесів на аудиторних заняттях з відповідної дисципліни (лекційних і практичних), а також у самостійній роботі майбутніми учителями історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимова Н. С. Теоретические основы и методология использования мультимедийных технологий в обучении : автореф. дис... доктора пед. наук : 13.00.02. Санкт-Петербург, 2002. 42 с.
2. Ваханов К. О. Шкільна програма з історії: становлення змісту. Харків : Видавнича група Основа, 2009. 127 с.
3. Воронова Н. С Мультимедійні технології в освіті. *Інформаційні технології – 2018*: зб. тез V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців (17 травня 2018 р., м. Київ). Київ, 2018. С. 35-37.
4. Гирич І. Варіант проблемно-тематичного принципу побудови програми з історії України для 10 класу. *Історія в школах України*. 2010. № 3. С. 26–31.
5. Гриценко Андрій. Особливості використання сучасних мультимедійних навчальних засобів з історії у закладах освіти. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2019. № 12. С. 16-22. URL: <http://journals.urau.ua/apppfo/article/view/175630/196217>.
6. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2007. 20 с.
7. Пометун О., Фрейман Г. Сучасні цілі та завдання шкільної історичної освіти в Україні. *Історія України*. 2006. № 19. С. 8-13.
8. Тележинська А. О. Використання комп'ютерно-орієнтованих технологій у процесі викладання історії у ЗНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2013. Вип. 36. С. 53-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_36_14.
9. Телуха С. С. Мультимедія як модернізаційний напрямок навчання в процесі викладання курсу «Історія України». *Вісник Національного технічного університету «ХПИ»*. Серія: 50 Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. Київ, 2018. № 4. С. 48-50.
10. Томаченко О. В. Трансформація змісту шкільних програм з історії (1989-2010 рр.). *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Сер. : Історичні науки. Миколаїв, 2012. Вип. 3.33. С. 192-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdu_2012_3.33_27.
11. Mayer, Richard E. Multimedia learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. <https://doi.org/10.1017/SBO9781139164603>.

REFERENCES

1. Anisimova N. S. Teoreticheskie osnovy i metodologiya ispolzovaniya multimediiynykh tekhnologiy v obuchenii [Theoretical foundations and methodology of using multimedia technologies in education] : avtoref. dis... doktora ped. nauk: 13.00.02. Sankt-Peterburg, 2002. 42 p. [in Russian].
2. Bakhanov K. O. Shkilna prohrama z istorii: stanovlennia zmistu [History school program: content development]. Kharkiv: Vydavnycha hrupa Osnova, 2009. 127 p. [in Ukrainian].
3. Voronova N.S Multymediini tekhnologii v osviti [Multimedia technologies in education]. *Informatsiini tekhnologii – 2018: zb. tez V Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii molodykh naukovtsiv (17 travnia 2018 r., m. Kyiv)*. Kyiv, 2018. pp. 35-37. [in Ukrainian].
4. Hyrych I. Variant problemno-tematychnoho pryntsyphu pobudovy prohramy z istorii Ukrainy dlia 10 klasu [A variant of the problematic-thematic principle of building a program on history of Ukraine for the 10th grade]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy*. 2010. № 3. S. 26–31. [in Ukrainian].
5. Hrytsenko Andriy. Osoblyvosti vykorystannia suchasnykh multymediinykh navchalnykh zasobiv z istorii u zakladakh osvity [Features of the use of modern multimedia educational tools in history in educational institutions]. *Aktualni problemy pedahohiky, psykholohii ta profesiinoi osvity*. 2019. Nr 12. pp. 16-22. URL: <http://journals.urau.ua/appfo/article/view/175630/196217> [in Ukrainian].
6. Kazakov Yu. M. Pedahohichni umovy zastosuvannia mediaosvity v protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Pedagogical conditions for the use of media education in the process of future teachers' professional training]: avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.04. Luhansk, 2007. 20 p. [in Ukrainian].
7. Pometun O., Freiman H. Suchasni tsili ta zavdannia shkilnoi istorychnoi osvity v Ukraini [Modern goals and objectives of school history education in Ukraine]. *Istoriia Ukrainy*. 2006. Nr 19. pp. 8-13. [in Ukrainian].
8. Telezhyńska A. O. Vykorystannia kompiuterno-oriietovanykh tekhnologii u protsesi vykladannia istorii u ZNZ [Use of computer-aided technology in teaching history at school]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. 2013. Vyp. 36. pp. 53-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_36_14 [in Ukrainian].
9. Telukha S. S. Multimedia yak modernizatsiinyi napriamok navchannia v protsesi vykladannia kursu “Istoriia Ukrainy” [Multimedia as a modernization direction of teaching in the course of teaching the course “History of Ukraine”]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu “KhPI”*. Seriia: 50 Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho suspilstva. Kyiv, 2018. Nr 4. pp. 48-50. [in Ukrainian].
10. Tomachenko O. V. Transformatsiia zmistu shkilnykh prohram z istorii (1989-2010 rr.) [Transforming the content of school curricula in history (1989-2010)]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho*. Ser. : Istorychni nauky. Mykolaiv, 2012. Vyp. 3.33. pp. 192-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdu_2012_3.33_27 [in Ukrainian].
11. Mayer, Richard E. Multimedia learning. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139164603>.